

NOVI PODACI O DJELATNOSTI ZADARSKIH GRADITELJA NA ZADARSKOM OTOČJU U 14. I 15. STOLJEĆU

EMIL HILJE

Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC:72.033(497.18)(091)

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno

Recieved : 1991-01-04

O djelatnosti zadarskih graditelja na sjevernodalmatinskom otočju postoje brojne arhivske vijesti. Već poznati dokumenti otkrivaju da su u doba gotike građene ili pregrađivane brojne crkvice: Sv. Nikole kod Luke na Dugom otoku, Sv. Kuzme i Damjana u Brbinju, Sv. Mihovila u Zaglavu, Sv. Marije u Salima, Sv. Duje na Pašmanu, Sv. Ante u Otusu na Pašmanu, Sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu; a bilo je radova i na profanim objektima (u Otusu na Pašmanu, na Kaštelu Sv. Mihovila na Ugljanu, u Preku).

Tim podacima autor pridružuje nove, dosad nepoznate arhivske vijesti, koje otkrivaju da je spomenuta djelatnost bila još razvijenija.

1397. godine sagradio je graditelj Andrija Desin zvani Brusac Crkvu Sv. Jakova u Velom Ratu na Dugom otoku, kao zadužbinu obitelji Fanfonja. Crkvu Sv. Nikole u Božavi iz temelja je nanovo podigao 1385. godine graditelj Bartul pok. Mišula. Domol Sturičić popravljao je 1392. godine neku crkvicu na Premudi, a Luka Ivana Gaje 1397. godine crkvicu Sv. Petra kod Poljane na Ugljanu. Na Samostanu Sv. Pavla na otočiću Galevcu radio je od 1431. do 1436. godine graditelj Šimun pok. Butka. Crkvi Sv. Lovre u Kalima je 1392. godine Grgur Bilšić radio je krov.

I za neke druge sakralne građevine na zadarskom otočju može se na osnovi arhivskih vijesti zaključiti da su građene ili pregrađivane u doba gotike: crkve Sv. Tome u Dobropoljani, Sv. Tome u Tkonu, Sv. Marije na Dubovici, Sv. Marije kod Kukljice, Sv. Martina kod Preka, Sv. Grgura kod Sutomišćice, Svih Svetih u Ugljanu, Sv. Petra kod Ugljana, S. Jeronima kod Ugljana, Sv. Mihovila u Nevidanima, te Sv. Krševana na Maunu.

Tako potvrđena iskazuje se graditeljska djelatnost na otocima kao važan segment goličke kulture zadarskog kraja, makar skroman po svojim ostvarenjima, na kojima se odlike stila tek stidljivo pojavljuju u vidu kvadratnih apsida, šiljastih lukova otvora, te prelomljenih poluvaljkastih svodova. Najveći dio spomenutih građevina nije sačuvao izvorni izgled, a neke su i sasvim nestale, pa su stoga navedene arhivske vijesti utoliko važnije kao svjedočanstvo razvijenosti graditeljske djelatnosti tog doba.

I.

Djelatnost zadarskih graditelja kasnog srednjeg vijeka na zadarskom otočju poznata je prvenstveno zahvaljujući arhivskim istraživanjima C. Fiskovića,¹ te brojnim radovima I. Petriciolija,² koji otkrivaju da je gradnja, prvenstveno sakralnih građevina, na otocima zadarskog arhipelaga jedan od opsežnijih segmenata graditeljske aktivnosti tog doba.

Tako, 9. sječnja 1378. godine ugovara zadarski plemić Mavar Petrov Grisogono s graditeljem Mišulom pok. Petra da mu ovaj potonji na mjestu zvanom Suvčeno (kod Luke na Dugom otoku) sagradi manju crkvu.³

21. listopada 1435. godine obvezao se graditelj Petar Franić zvani Hacuc popraviti Crkvu Sv. Kuzme i Damjana u Brbinju na Dugom otoku,⁴ no preuzetu obvezu nije izvršio, pa je 28. svibnja 1442. godine osuđen na vraćanje novca.⁵

Samostansku crkvu Sv. Mihovila na Zaglavu na Dugom otoku dao je podići zadrarin Grgur Mrganić od hrvatskog roda Virevića. On je za taj posao angažirao 18. listopada 1444. godine graditelje Martina Stravilića i Tomu Veselića, no budući da preuzetu obvezu nisu izvršili, 11. svibnja 1445. godine ugovorio je isti posao s graditeljima Vukom Slavogostovim i Jurjem Lukačevićem zvanim

¹ C. F i s k o v i ć: *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959.

² I. P e t r i c i o l i, "Spomenici srednjovjekovne arhitekture na otoku Pagu", *Starohrvatska prosvjeta*, III serija, sv. 2, Zagreb, 1953, I s t i: "Crkvice Sv. Ivana Krstitelja u Preku", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (dalje PPUD)*, 8, Split, 1954; I s t i: "Ostaci srednjovjekovne sakralne arhitekture na otoku Ugljanu", *PPUD*, 12, Split, 1960; I s t i: "Građevinski i umjetnički spomenici srednjeg vijeka na zadarskim otocima", *Zbornik Zadarsko otočje*, Zadar 1974; I s t i: "Prilog zadarskim graditeljima XIV i XV stoljeća", *Radovi Filozofskog fakulteta (dalje FF) u Zadru*, 20, Zadar 1982; I s t i: "Tri srednjovjekovna dokumenta o radovima u kaštelu Sv. Mihovila na Ugljanu", *Radovi FF u Zadru* 26 (13), 1987; I s t i: "Srednjovjekovni umjetnici na Pašmanu", *Pašmanski zbornik*, Zadar 1987.

³ E. H i l j e, "Osvrt na najraniju povijest Crkve i Samostanu Sv. Duje na Pašmanu" *Radovi FF u Zadru*, 28(15), Zadar 1989, 137. Opis građevine vidi u I. P e t r i c i o l i, n. dj. 1974, 86; 8. veljače 1441. godine prodaje se čitav posjed zajedno s crkvom Sv. Nikole (HAZd, ZB, Nicolaus Benedicti, B I, F I/7, fol. 9). Taj podatak opovrgava moju pretpostavku (n. mj.) da crkva nije bila posvećena niti dobila titulara.

⁴ C. F i s k o v i ć, n. dj. 43. U bilješci 269. na str. 152, pogrešno je doneseno "...redricare mulum ecclesie supradicte...", umjesto "...redricare murum..." kako je zabilježeno u izvornom spisu (HAZd, ZB, Nicolaus Benedicti, B I, F I/1, fol. 22).

⁵ *Miscellanea*, I, Zadar 1949, 30-31.

Zavaliska.⁶

11. listopada 1465. godine spomenuti graditelj Juraj Lukačević obvezao se zastupnicima Crkve Sv. Marije u Salima na Dugom otoku sagraditi novu crkvu koristeći materijal stare.⁷

Crkvu Sv. Duje na Pašmanu obvezao se plemkinji Pelegrini Grisogono sagraditi Juraj Miljanović, dubrovački graditelj nastanjen u Zadru, 22. lipnja 1384. godine,⁸ a da je preuzeti posao i završio svjedoči isplata po dovršenom poslu 4. prosinca 1386. godine.⁹

Prvi podatak o građevinskim radovima na mjestu zvano Otus na Pašmanu, na posjedu zadarskog vlasnika kovačnice Venturina iz Cesene, potječe iz 1393. godine, kada su se graditelj Franul pok. Matoša i klesar Martin pok. Nikoleta obvezali pregraditi neku kulu na tom mjestu, a 30. rujna 1400. godine isti se Franul obvezao sagraditi na Otusu crkvu posvećenu Sv. Anti.¹⁰

14. listopada 1408. godine graditelj Franul Stravilo obvezao se pregraditi Crkvu Sv. Marije na rtu Pašmana.¹¹

Graditelj Antun pok. Mateja obvezao se 13. lipnja 1433. godine raditi na Crkvi i Samostanu Sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu na otoku Pašmanu, a za radove na istom samostanu angažiran je 29. travnja 1446. godine graditelj Vuk Slavogostov.¹²

Na otoku Ugljanu su od 1393. do 1405. godine izvođeni radovi na kaštelu Sv. Mihovila, u čemu su sudjelovali graditelji Grgur i Bilša Bilšić, te Nikola Abrusanić,¹³ a 2. veljače 1442. obvezali su se već spomenuti Petar Franić Hacuc i Marin Papalić plemiću Donatu Grisogono sagraditi manju kamenu kuću u Preku.¹⁴

Stječe se dojam da je upravo u spomenutom razdoblju težište sakralnog graditeljstva na određeni način prešlo iz grada i njegova užeg područja (koje je već obilovalo sakralnim građevinama) na širi prostor zadarskog distrikta. Bez sumnje je ključnu ulogu u tome imalo povećanje imovine (a i samosvijesti) zadarskog građanstva, poglavito plemstva, ostvareno u vrijeme anžuvinske vladavine u drugoj

⁶ I. Petricioli, n. dj. 1982, 33.

⁷ Isto, 36.

⁸ E. Hilje, n. dj. 136.

⁹ HAZd, ZB, Articucius de Rivignano, B I, F II, fol. 97.

¹⁰ I. Petricioli, n. dj. 1987. b 83-86.

¹¹ Isti, 86.

¹² Isto, 79-80.

¹³ I. Petricioli, n. dj. 1987. a.

¹⁴ C. Fisković, n. dj. 163, bilj. 344.

polovini 14. stoljeća. Ne čudi stoga da veći dio te aktivnosti čini izgradnja zadužbina, a razmjerno manji dio gradnja seoskih crkvice po narudžbama samih stanovnika. Dakako, uvijek su u pitanju skromne građevine, kod kojih su i stilska obilježja najčešće sasvim jednostavna, no ukupnost te djelatnosti, što je otkrivaju arhivske vijesti i sačuvani ili djelomično sačuvani spomenici iz rečenog razdoblja, omogućuje realniju ocjenu općih kulturnih i umjetničkih kretanja ne samo na zadarskom otočju, nego i općenito u ruralnim sredinama u okružju dalmatinskih gradova.

Smatram stoga korisnim ukazati na neke do sada neuočene, arhivske podatke o djelatnosti zadarskih graditelja i o uvjetima u kojima do te djelatnosti na zadarskom otočju dolazi, te tako nadopuniti saznanja dosadašnjih istraživača o navedenoj problematici.

II.

Crkva Sv. Jakova u Velom Ratu (Soline) na Dugom otoku

Crkvu Sv. Jakova u Velom Ratu dala je podići zadarska plemkinja Dobra, kći Nikole Saladina, a udovica Jakova Desinog Fanfonje, to jest izvršioći njene oporuke: njene kćeri Žuvica, udovica Ivana Varikaše, i Kolica, udovica Lovre de Bogde, te Albert Saladin, vjerojatno Dobrin brat ili nećak. Sačuvan je naime dokument od 24. kolovoza 1397. godine u kojem izvršioći oporuke isplaćuju zadarskom graditelju (marangonu) Andriji Desinom¹⁵ 300 dukata za gradnju rečene crkve.¹⁶ Očito je dakle da je prvobitna Crkva Sv. Jakova sagrađena kao zadužbina obitelji Fanfonja, a izbor titulara svakako je u vezi s imenom Dobrinog pokojnog muža, Jakova Fanfonje.

Nažalost, iz navedenog dokumenta ne saznajemo ništa o izgledu crkve, no

¹⁵ Radi se o Andriji Desinom zvanom Brusac, kojeg treba razlikovati od zadarskog protomajstora Andrije Desinog. Tu dvojicu majstora poistovjećuju i C. F i s k o v i ć n. dj. 14, i I. P e t r i c i o l i u N. K l a i ć - I. P e t r i c i o l i, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976, 509. Međutim izvorni dokumenti dosljedno razlikuju jednog od drugoga, pa se tek nakon smrti protomajstora Andrije 1395. godine (HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B III, F 53. fol. 19) prestaje kao obvezna odrednica za drugog Andriju Desinog koristiti nadimak Brusac. Konačno, u dokumentu od 25. svibnja 1395. godine spominju se i Andrija Desin zvani Brusac i Petar, sin pokojnog protomagistra Andrije (HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B III, F 54, fol. 26), što u potpunosti otklanja zabunu.

¹⁶ Vidi Prilog 1.

cijena upućuje na to da je bila uobičajenih skromnih dimenzija.

Obitelj Fanfonja posjedovala je (barem u prvo vrijeme) patronat nad crkvom, te su se njeni članovi brinuli o njezinu daljnjem uređivanju i stavljanju u funkciju. Dana 13. studenog 1412. godine određuje Šimun Matejev Fanfonja u svojoj oporuci da se Crkva Sv. Jakova na punti Dugog otoka posveti o njegovu trošku, te da se za nju izradi slika vrijedna osam dukata i zvono vrijedno dvanaest dukata,¹⁷ a 3. svibnja 1424. godine njegov sin Antun u svojoj oporuci određuje da se dovede jedan svećenik koji će u crkvi vršiti službu, te ostavlja sredstva za njegovo uzdržavanje.¹⁸

Po svemu sudeći crkva je vremenom od obiteljske zadužbine prerasla u župsku crkvu, a 1547 je potpuno pregrađena.¹⁹

Crkva Sv. Nikole u Božavi na Dugom otoku

Prvobitna Crkva Sv. Nikole (danas Sv. Križa) na groblju u Božavi vjerojatno je sagrađena u vrijeme ranog srednjeg vijeka.²⁰ Na to upućuje i podatak da je već koncem 14. stoljeća bila toliko trošna da ju je bilo potrebno iznova sagraditi. Naime 29. svibnja 1385. godine obvezao se zadarski graditelj Bartul pok. Mišula Maroju pok. Franula i Kršulu Hrvatiniću iz Božave da će sagraditi u Božavi crkvu posvećenu Sv. Nikoli, na mjestu gdje se nalazila i prvotna, koristeći stare temelje ali s novim zidovima visokim dva sežnja, te načiniti dvojna vrata i kvadratnu apsidu²¹ presvođenu kamenom. Posao je trebao biti dovršen do Božića,

¹⁷ ...*Item uoluit ecclesiam Sancti Iacobi in Punctis Insulae magne consecrari expensis omnibus ipsius testatoris, et quod in dicta ecclesia fiat vna ancona valoris ducatorum VIII et vna campana valoris XII ducatorum auri...*" (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F II/69.)

¹⁸ "...*Item voluit et ordinavit quod inueniatur vnus presbiter qui in perpetuum officietur in ecclesia Sancti Iacobi posita in Puncta Insule magne cui presbiteri voluit dari victum et vestitum ut oret deum pro anima suorum defunctorum...*" (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F II/132.)

¹⁹ Č. I v e k o v i ć, "Dugi otok i Komat", *Rad JAZU*, 235, Zagreb 1928, 272.

²⁰ Usporedi I. P e t r i c i o l i, "Novi nalaz predromaničke skulpture na Dugom otoku", *Starohrvatska prosvjeta*, III serija, sv. 5, Zagreb 1956, 180.

²¹ Umjesto polukružne kakovu je imala starija crkva, a koje je tragove otkrio I. P e t r i c i o l i, n. dj. 180.

kada je crkva morala biti gotova zajedno sa zvonikom. Naručioći su se obvezali osigurati vapno, pijesak, drvo, kupe i radnu snagu, te isplatiti majstoru 100 dukata, od čega je polovinu dobio odmah.²²

Premda nema podataka da je ugovor proveden u djelo, to je sasvim izvjesno, jer se u sporu između zadarskog i paškog kaptola povodom posvećenja Crkve Sv. Lucije na Pagu, vođenom 1393. godine, u kojem se kao argumenti zadarske strane navode posvećenja nekih crkava u zadarskom kraju, spominje i "...*consacrationem ecclesie Santi Nicolai de Bosaua Iadrensis diocesis per fundatores dicte ecclesie...*"²³, dakako da se ta posveta nije dogodila mnogo ranije, jer u tom slučaju ne bi mogla poslužiti kao argument u sporu s Pažanima. Stoga se može zaključiti da je Crkva Sv. Nikole iz temelja obnovljena koncem 14. stoljeća, a da njena obnova 1469. godine²⁴ vjerojatno nije bila tako temeljita kao što zaključuje Ć. Iveković²⁵, jer za to nije bilo potrebe.

Crkva na Premudi

Dana 19. kolovoza 1392. godine obvezao se graditelj Domol (Damjan) Sturičić pok. Jakova plemiću Lavu pok. Ivana de Cicono da će mu popraviti crkvu na otoku Premudi koristeći svoj kreč, pijesak, kamen, željezne stege, drvo i kupe, za cijenu od 54 dukata, jedan baril vina i jednog kastrata. Polovicu novca te vino i meso, dobiva majstor početkom posla, a ostatak kad posao bude gotov. Već 11. ožujka iduće godine ugovor je poništen, tj. majstor prima posljednju isplatu od 74 libre.²⁶

U ugovoru se, nažalost, ne navodi titular crkve, pa možemo tek nagađati o kojoj je građevini riječ.²⁷

²² Vidi Prilog 2.

²³ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F IV, 576.

²⁴ C. F. B i a n c h i, *Zara Cristiana*, II, Zara 1879, 65.

²⁵ Ć. I v e k o v i ć, n. dj. 271.

²⁶ Vidi prilog 3.

²⁷ V. C v i t a n o v i ć ("Otoci Iž i Premuda", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 1, Zagreb 1954, 101) spominje ostatke neke crkve na jugoistočnoj strani otoka. No moglo se raditi i o prvobitnoj mjesnoj crkvi, ili ranijoj građevini na mjestu one iz 1771. godine što se nalazi na mjesnom groblju.

Crkva Sv. Petra kod Poljane na Ugljanu

Romanička crkvice Sv. Petra kod Poljane, koja se spominje još 1297. godine²⁸ bila je pregrađivana ili popravljena koncem 14. stoljeća. Naime 1. kolovoza 1397. godine primio je svećenik Luka Ivana Gaje (koji je inače poznat po svodovima što ih je izradio za sakristiju Zadarske katedrale²⁹) od opata Samostana Sv. Mihovila 25 malih libara koje je trebao potrošiti na kreč, kamen i rad za popravak rečene crkve.³⁰

Po svemu sudeći posao nije bio naročito opsežan, no spomenuti dokument potvrđuje da se Luka Ivana Gaje, osim radom na sakristiji katedrale, i inače bavio graditeljstvom.

Samostan Sv. Pavla na Galevcu kod Preka

Premda je, po svemu sudeći, crkvice Sv. Pavla s eremitskim cenobijem na otočiću Galevcu postojala i prije 15. stoljeća, tek je donacijom zadarskog građanina Bartula iz Milana, zabilježenoj u njegovoj oporuci od 24. kolovoza 1411. godine,³¹ na tom mjestu sagrađen samostan za franjevce trećorece.³² Bit će da je oporučitelj nakon sastavljanja oporuke još dosta poživio, ili su neki drugi

²⁸ *Codex Diplomaticus*, VII 263-264

²⁹ C. F i s k o v i ć, n. dj. 135.

³⁰ "*Millesimo, indictione, die, loco predictis, testibus suprascriptis. Supradictus presbiter Lucas (quondam Iohannis Gaii-op.) non obstante confessione superius facta in suprascripto instrumento per dictum dominum abbatem (monasterii Sancti Micaelis de monte - op.) de dictis libras XXV paruorum que facta fuit sub spe habui conuentus et quas libras XXV non soluit non (?) promisit ipsas libras XXV paruorum expendere in calcina, lapidibus et magistro pro reparatione ecclesie Santi Petri in Insula Sancti Micaelis hinc per totum mensem octubris proxime futurum. Sub pena quarti et cetera, et reflectione et cetera, et obligacione et cetera.*

(autograf:) *Ego Franciscus de Georgiis* " (HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B IV, F 68, fol. 15.)

³¹ "... *Item voluit et ordinavit dictus ser Bartholus testator quod predicti sui commissarii teneatur et debeant facere, leuare (?) et edificare domum et monasterium super scopulo vocato Galleuac prope Insullam Sancti Michaelis...*" (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F II/65.)

³² C. F. B i a n c h i, n. dj. 108.

razlozi omeli izvršenje, jer tek 19. kolovoza 1431. godine ugovaraju izvršioci oporuke s graditeljem Šimunom pok. Butka da na Galevcu sagrađi presvođenu cisternu, visoku, dugu i široku po šest stopa,³³ a 2. veljače 1436. godine isti majstor prima 300 libara na ime gradnje samostana.³⁴

Još 1443. godine isplaćuju izvršioci oporuke fratrima 85 dukata za gradnju samostana³⁵ pa se može zaključiti da su radovi trajali barem petnaestak godina.

Crkva Sv. Lovre u Kalima na Ugljanu

Sredinom lipnja 1392. godine obvezao se zadarski graditelj Grgur Bilšić zastupnicima Crkve Sv. Lovre u Kalima³⁶ da će drvom i kupama pokriti rečenu crkvu, za što će majstor osigurati potrebnu građu, a naručiocu posla se obvezuju prenijeti je od Luke u Kalima do same crkve. Utanačena je cijena od 255 libara, u ime koje je majstor odmah dobio 180 libara, a preostalih 75 obavezali su se zastupnici isplatiti kad crkva bude pokrivena.³⁷

³³ Vidi prilog 4.

³⁴ "...Magister Simon quondam Butchi marangonus ciuis et habitator Iadre sponte et ex certa sciencia non per errorem confessus et contentus fuit ac publice recognouit habuisse et manualiter recepisse ac sibi integre datas, solutas et numeratas fuisse a ser Andrea quondam ser Rangerii ciue et habitatore Iadre tamque comissario et comissario nomine quondam ser Bartoli de Milano libras trecentas denariorum paruorum dante, soluente et numerante dicto comissario nomine pro fabrica monasterii Santi Pauli possiti in scopulo vocato Gallouaç districtus Iadre per dictum magistrum Simonem fabricatum..." (HAZd, ZB, Nicolaus de Ho de Cremona, B un, F I/4, fol. 35.)

³⁵ "Reverendissimus in Christo pater et dominus dominus Laurentius miseratione diuina archiepiscopus Iadrensis tanque executor bullarum apostolicarum per se et suos successores et venerabilis vir frater Felix prior monasterii et loci Sancti Pauli primi heremite de scopulo Galeuaç prope Iadram per se suosque successores sponte et ex certa sciencia contenti et confessi fuerunt dixerunt que (et confessi fuerunt - prekrizeno) datos et numeratos fuisse eidem fratri Felici recipienti nomine et vice dicti monasterii Sancti Pauli a ser Gregorio Alegrii ciue et mercatore Iadre tamque comissario quondam nobilis viri ser Bartholi de Milano dante, soluente et numerante nomine suo ac nomine et vice ser Andree Rangerii comissarii testamentarii dicti quondam ser Bartholi de Milano et aliorum comissariorum dicti quondam ser Bartholi de Milano de residuo bonorum comissarie ipsius quondam ser Bartholi de Milano ducatos octoginta quinque auri boni, iusti et legalis ponderis que ducati exponentur in structuram et fabricam dicti monasterii Sancti Pauli vigore bullarum apostolicarum..." (HAZd, ZB, Nicolaus Benedicti, B I, F I/8, fol. 29.)

³⁶ Crkva se prvi put spominje 15. svibnja 1355. godine (HAZd, ZB, Andreas de Canterio, B un, F IV, fol. 27.)

³⁷ Vidi prilog 5.

III.

No pred navedenih za još neke crkvice na zadarskom otočju možemo sa dosta sigurnosti tvrditi da su sagrađene ili znatnije pregrađivane u kasnom srednjem vijeku, premda se podaci o graditeljima nisu sačuvali.

Tako se za Crkvu Sv. Tome u Dobropoljani na Pašmanu zna da ju je dao sagraditi zadarski plemić Šimun Kucila, određivši u svojoj oporuci od 6. ožujka 1404. godine da bude poput Crkve Sv. Kuzme i Damjana u Banju.³⁸ Bit će da je legat brzo ostvaren, jer se već 22. prosinca 1409. godine spominje "...presbiterum Iohannem...ecclesie Sancti Thome de Dobropoglana..."³⁹

Crkva Sv. Tome u Tkonu na Pašmanu spominje se prvi put 21. studenog 1372. godine,⁴⁰ a 23. lipnja 1401. ostavlja Blaž Beritić iz Tkona sredstva za njeno posvećenje,⁴¹ pa se može pretpostaviti da je sagrađena ili znatnije pregrađena u drugoj polovici 14. stoljeća.

Vjerojatno je i Crkva Sv. Marije u Dubovici na Dugom otoku, koja se prvi put spominje 23. travnja 1420. godine,⁴² podignuta početkom 15. stoljeća.

I za Crkvu Sv. Marije (Gospe od Snijega) kod Kukljice može se pretpostaviti da je sagrađena krajem 14. stoljeća. Prvi put se spominje 15. siječnja 1383. godine, kada Jakov Grgurov Zadulin određuje u svojoj oporuci da se u njoj postavi oltar Sv. Jakova i Filipa.

Isti oporučitelj ostavlja i 100 libara za gradnju Crkve Sv. Pelegrina u Kalima,⁴³ a 15. ožujka 1408. godine toj crkvi znatna sredstva ostavlja Šimun

³⁸ C. F. B i a n c h i, n. dj. 120, zbog datacije po inkarnaciji, navodi 1403. godinu; "...Item voluit et ordinavit quod dicti sui commissarii faciant facere vnam ecclesiam supra possessionibus suis in Dobrapoglana (in) insula Pischiomani ad istar et similitudinem ecclesie Sanctorum Cosme et Damiani in Bagno que vocari et nominari voluit Sanctus Thomas pro anima sua ..." (HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B II, F I/3, fol.1-1)

³⁹ HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F I/2, fol. 63.

⁴⁰ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/3, fol. 55.

⁴¹ E. H i l j e, n. dj. 139.

⁴² HAZd, ZB, Bartholomeus de Serçana, B un, F I/2, fol. 18.

⁴³ "...Item reliquit fieri in ecclesia Sancte Marie ad Iugum paruum in honorem Sanctorum Iacobi et Philippi altare unum. Item reliquit pro constructione ecclesie Santi Pellegrini in Calli libras centum paruum..." (HAZd, ZB, Iohannes de Casulis, B un, F III/1, fol. 168.)

Bartulov Cipriano za posvetu, te da joj se osigura kapelan.⁴⁴ Dana 24. studenog 1429. godine spominje se patronat Damjana de Cipriano nad njom.⁴⁵ Za razliku od većine ostalih, Crkva Sv. Pelegrina sačuvala je izvorne gotičke forme.⁴⁶ I Crkva Sv. Jeronima u uvali Kostanj kod Kukljice pokazuje odlike gotičkog stila,⁴⁷ a njeno spominjanje u sporu zadarskog i paškog kaptola 1393. godine⁴⁸ upućuje na to da je sagrađena i posvećena krajem 14. stoljeća.

Negdje u blizini Preka nalazila se Crkva Sv. Martina, koja se prvi put spominje 28. lipnja 1383. godine,⁴⁹ a koju Krševan Rajnerijev Varikaša u oporuci od 1. prosinca 1395 naziva svojom,⁵⁰ pa se može zaključiti da je i ona bila obiteljska zadužbina sagrađena u drugoj polovici 14. stoljeća.

Sličan je slučaj vjerojatno bio i s crkvom Sv. Grgura kod Sutomišćice, koja se prvi put spominje 24. prosinca 1402. godine,⁵¹ a koju je Dujam Matejev Zadulin prodao Peruciji, udovici Kreše Zadulina, zajedno sa zemljom i solanama 7. listopada 1427. godine.⁵² Dana 20. prosinca 1460. ostavio je Lombardin Soppe 100 dukata za njen popravak i za kuću za franjevce pustinjake uz nju.⁵³

Od šest crkava mjesta Ugljana čak se pet spominje u sporu iz 1393. godine: Sv. Petar na Punti, Svi Sveti,⁵⁴ Sv. Marija, Sv. Ivan u Mulinama⁵⁵ i Sv. Hipolit.⁵⁶ Posljednje tri zasigurno su znatno starije od tog vremena, pa možemo

⁴⁴ "...Item reliquit et voluit quod sui commissarii teneatur et debeant ecclesiam Sancti Pelegrini positam nunc in insula Cali districtus ladre batizari facere omnibus dicti testatoris bonorum expensis, cui ecclesie reliquit omnes suas possessiones, terras, vineas et oliuaria et pascua cum omnibus dicte possessionis pertinentiis spectantibus, et quod per dictos commissarios suos) debeat vnus capellanus bonus et sufficiens qui habere, tenere et possidere possit et valeat dictas possessionibus... ..quod dictus capellanus in dicta ecclesia Santi Peregrini celebrare missam..." (HAZd, ZB, Iohannes de Casulis, B un, F III/2, fol. 219–220.)

⁴⁵ HAZd, ZB, Iacobus q. Ostoye, B un, F I/1, fol. 49.

⁴⁶ I. Petricioli, n. dj., 1974, 86.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F IV, fol. 558a.

⁴⁹ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B II, F 21, fol. 6

⁵⁰ HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B II, F II, br. 19.

⁵¹ HAZd, ZB, Iohannes de Casulis, B un, F IV/3, fol. 356.

⁵² HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B III, F VI/9, fol. 356–357.

⁵³ C. F. Bianchi, n. dj. 101.

⁵⁴ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F IV, fol. 558a.

⁵⁵ Isto, fol. 564.

⁵⁶ Isto, fol. 571.

nagađati tek o pregradnji koja je uvjetovala posvetu u drugoj polovici 14. stoljeća,⁵⁷ dok je za crkvu Sv. Petra, koja se prvi put spominje 19. rujna 1386. godine,⁵⁸ i Crkvu Svih Svetih, koja se prvi put spominje 24. ožujka 1392. godine,⁵⁹ moguće pretpostaviti da su sagrađene u drugoj polovici 14. stoljeća.

Šesta ugljanska sakralna građevina, Crkva Sv. Jeronima s franjevačkim samostanom, sagrađena je najvjerojatnije u vremenu od 1430. do 1447. godine sredstvima Šimuna Kožinog Benje, možda na mjestu starije Crkve Sv. Apolinara.⁶⁰

Dana 23. listopada 1384. odredio je Krešo Lovrin Civaleli u svojoj oporuci da se pregrade crkve Sv. Mihovila u Neviđanima na Pašmanu i Sv. Krševana na otočiću Maunu i da se za potonju crkvu nabavi manje zvono.⁶¹ Zanimljivo je pritom da su se obje rečene crkve nalazile u okviru posjeda Samostana Sv. Krševana, a spominju se već koncem 12. stoljeća, pa im je popravak bez sumnje bio nužan, no umjesto vlasnika - zadarskog samostana, kao financijer se javlja bogati zadarski plemić.

IV.

Vidljivo je iz navedenih podataka da je graditeljska djelatnost na zadarskom otočju u vrijeme gotike bila naglašena. Nažalost, od tridesetak sakralnih građevina koje su u to vrijeme sagrađene ili znatnije pregrađivane, tek ih je nekolicina sačuvala odlike onovremenog graditeljstva. Elementi gotičkog stila, koji je u samom gradu bio u punoj afirmaciji, u ruralnom središtu skromno se očituju ponajprije u vidu kvadratnih apsida, šiljatih lukova otvora, te prelomljenih poluvaljkastih svodova. Najčešće sasvim jednostavne, bez klesanih ukrasa, te skromne seoske crkvice naslanjaju se na tradiciju romaničkog graditeljstva, učvršćujući onaj tip ruralne sakralne građevine koji će ostati dominantan sve do pojave ambicioznijih graditeljskih pothvata 18. i 19. stoljeća. Dakako da se umjetničko značenje ove aktivnosti ne može mjeriti s onom koja se istovremeno

⁵⁷ Usporedi N. J a k š i ć, "Prilozi povijesnoj topografiji otoka Ugljana", *Radovi FF u Zadru*, 28 (15), 1989, 92.

⁵⁸ HAZd, Articutus de Rivignano, B V, F I, fol. 16.

⁵⁹ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B III, F 40, fol. 2.

⁶⁰ Vidi N. J a k š i ć, n. dj.

⁶¹ "...Item voluit et ordinavit quod dictus Andreas protomagister prout cicius fieri poterit de bonis suis faciat construere ecclesiam Sancti Micaelis de Neuiglane et ecclesiam Sancti Grisogoni positam in insula Maoni et quod dicte ecclesie Sancti Grisogoni ematur et detur vna campanella que ponatur in quadam fenestrela in frontale dicte ecclesie..." (HAZd, ZB, Raymundus de Modiis, B un, F III/1, fol. 4.)

odvijala u samom Zadru, no i podaci o obujmu graditeljske djelatnosti na zadarskom otočju upotpunjavaju sliku o posljednjem većem cvatu srednjovjekovne zadarske umjetnosti.

PRILOZI

1.

24. kolovoza 1397. Graditelj Andrija Desin prima od izvršilaca oporuke Dobre, udovice Jakova Fanfogne, 300 dukata za gradnju crkve Sv. Jakova u Velom Ratu.

Die XXIIIto mensis augusti. Iadre, in confinio Sanctorum Cosme et Damiani de Perna in curte domus habitationis infrascripte domine (Coliceprekriženo) Zuuice, presentibus ser Vannes quondam ser Bernardi de Firmo iurato notario Iadre et ser Iacobo drapario quondam Andree protomagistri ciue Iadre testibus.

Cum hoc sit quod olim domina Dobra filia quondam domini Nicolai de Saladinis et relicta quondam ser Iacobi Desse de Fanfogna nobilis ciuis Iadre tale legatum inter cetera fecerit videlicet: Item uoluit quod quamcumque insulani de Insula magna ad Punctas uoluerint quod adiuuare edificare in dicto loco ad Punctas et super possessione que fuit dicti quondam ser Iacobi quod dicti sui commissarii de bonis suis debeant etiam adiuuare ad edificandum vnam ecclesiam quantum ipsis uidebitur et sicut ipsa eis commisit, et hoc pro anima sua et quondam dicti sui mariti et cetera, in suo ultimo testamento scripto manu ser Bartolomei filii quondam ser Paganini de Bononia iurati notarii Iadre in millesimo trecentesimo

octuagesimo tercio, indictione septima, die octauo mensis marcii, a me Articutio notario infrascripto uiso et lecto per totum, et cum relatione domine Zuuice relicte quondam ser Iohannis de Varicassis etiam nobilis ciuis Iadre filie et commissarie testamentarie dicte quondam domine Dobre ipsi domine Zuuice et domine Colice relicte quondam ser Laurentii de Bogde et ser Alberto de Saladinis ciui Iadre commissariis testamentariis dicte quondam domine Dobre commissum fuerit per dictam dominam Dobram in dicto loco Punctarum Insule magne eretenus de bonis ipsius quondam domine Dobre dictam ecclesiam fabricari ipsi domina Zuuica et Colica et ser Albertus commissario nomine qui supra ordinauerunt magistro Andree marangono quondam Desse ciui Iadre ut ipsam ecclesiam fabricaret idem accepturus pro eidem mercede et premio quod fuerunt consonum ratione (?) cuius (?) ante (?) idem magistrum Andreas dictam ecclesiam ibidem construxerit sub uocabulo Sancti Iacobi apostoli, et eadem ecclesia completa et fulcita et eius opus extimata fuerit ducatis trecentis auri in auro a personis ad hec deputatis tam pro parte ipsius Andree ex una parte quam pro parte ipsius domine Zuuice et ser Simeonis quondam ser Matei de Fanfogna etiam nobilis ciuis Iadre et commissarii dicte quondam domine Dobre instituti per ipsam dominam Zuuiçam commissariam eiusdem quondam domine Dobre auctoritatem et licentiam habentem instituendi uigore dicti testamenti ut patet de huiusmodi institutione publico instrumento scripto manu mei Articutii notarii infrascripti in MCCCLXXXI, indictione XVa, die quinto mansis marcii, idem magister Andreas fuit confessus et contentus se habuisse et recepisse a supradictis domina Zuuica et ser Simone commissariis dicte quondam domine Dobre dicto commissario nomine dantibus et soluentibus ducatos trecentos auri in auro pro integra et completa solutione constructionis et fabricationis dicte ecclesie. Renuntians et cetera. Que propter ipse magister Andreas fecit ipsis domine Zuuice et ser Simeoni dicto commissario nomine stipulantibus de dictis ducatis trecentis auri conuentum propriam et pactum de ulterius aliquod non petendo. Promitentes ipsis commissariis dicto commissario stipulantibus et dictis ducatis trecentis auri uel aliqua eorum parte uel de constructione et opera dicte ecclesie litem uel conuentionem seu contrauersiam aliquam ipsis commissariis uel commissarie dicte quondam domine Dobre ullo tempore non inferre nec inferrenti consentire, sed ipsam confessus finem et remissionem et omnia suprascripta proprio firma et rata habere. Sub pena quarti et obligatione omnium suorum bonorum et cetera.

(autograf): Ego Maçolus de Fanfogna.

Cassus que positus in libro ordinario notario.

(HAZd, ZB, *Articutius de Rivignano, B II, F VII, fol.14-15*).

29. svibnja 1385. Miroj pok. Franula i Krešul Hrvatinić ugovaraju s graditeljem Bartolom pok. Mišula gradnju crkve Sv. Nikole u Božavi.

Die XXVIII° mensis maii. Iadre, in contrata Sancti Stephani in domo habitationis mei notarii infrascripti, presentibus ser Iohanne quondam ser Georgii de Sope et Alegreto quondam Iohanniss de Cataro habitatoribus Iadre testibus.

Bartolus marangonus quondam Missuli habitator Iadre promisit et se obligavit Miroio quondam Franulli et Cressulo Creuatnich ambobus de Insula magna de loco Bosaua districtus Iadre fecere et fabricare in dicta villa Bosauae vnam ecclesiam sub titulo Sancti Nicolai in eo loco in quo primo fuit dimitendo in ipsa ecclesia et in parte intetiori totum fundamentum uetus et cum muro nuouo erigendo ipsum fundamentum uetus ex parte exteriori cum muro nuouo per eum fiendo, faciendo murum ipsius ecclesie altum ubique locorum passibus duobus comunis et faciendo cuuam quadram desuper reuolutam cum lapidibus et ipsam ecclesiam coperiendo et opere dicte ecclesie inponendo (jedna riječ nečitka) personam suam indiusam et ingenium, et hoc usque ad festum Natiuitatis domini nostri Ihesu Christi proxime uenturum, et ipsam ecclesiam completam dare et cum campanile seu turre usque ad terminum supradictum. Et hoc ideo quod dicti Miroius et Cressulus promiserunt et se obligauerunt eidem dare et conducere ad locum ubi fieri dum (?) dicta ecclesia omnia neccesaria circa operam ipsius ecclesia omnibus eorum expensis uidelicet calcem, harenam, lapides, lignamina et cupos, et manuales dare usque ad operis complementum et pro premio laboris eiusdem eidem Bartolo dare ducatos auri centum ad soldorum LXXX paruorum pro ducato, uidelicet ad presens ducatos auri quinqueginta et reliquos ducatos L quocumque ipse Bartolus fecerit et compleuerit seu erexerit muros dicte ecclesie. Que omnia supradicta dicte partes promiserunt uicissim attendere et obseruare. Sub pena quatri stipulanta hinc inde et obligatione hinc inde omnium suorum bonorum et cetera.

(autograf:) Ego Andreas quondam domini Iohannis de Grisogonis.

Cassus que positus in libro magno.

(HAZd, ZB, *Articutius de Rivignano, B IV, F II, fol. 32-33*).

3.

19. kolovoza 1392. graditelj Domol Sturičić obvezuje se Leonu de Cicono popraviti crkvu na Premudi.

Die XVIII° mensis augusti. Iadre, in confinio Sanctorum XL in domo mei notarii infrascripti, presentibus presbitero Mateo Salassich officiante in ecclesia Sancte Anastasie de Iadra et Tomasio Dragisich pellipario habitatoribus dicte ciuitatis Iadre testibus et cetera.

Ser Leo quondam ser Iohannis de Cicono ex parte una et Domolus quondam Iacobi Sturicich marangonus parte ex altera ciues Iadre ad pacta infrascripta, compositiones et conuentiones inter se compositas et concorditer peruenerunt videlicet quod idem Domolus promisit et se obligauit eidem ser Leoni reparare et reaptare omnibus suis expensis videlicet ipsius Domoli omnibus oportunis videlicet de calce, arena, lapidibus, clauis et lignamine, cupis et omnibus aliis oportunis ita pro ipse ser Leonis penitus (?) scentiat de expensis et dare pro partam et fulcitam vnam ecclesiam positam in districtu Iadre in insula Premude et incipere laborare ipsam ecclesiam ad tardius usque ad primum diem mensis octubris proxime uenturis et ante ipsum terminum silicet potuerit et perseuerere in ipso opere usque ad operis complementum nulli alii laborando. Et hoc ideo quod dictus ser Leo promisit dare ipsi Domolo pro premio sui laboris omnibus suprascriptis ducatos quinquaginta quator auri in auro, vnum barile vini et vnum castratum, videlicet medietatem dictorum ducatorum et dictum castratum et barile vini statim cum ipse Domolus incipiet laborare dictam ecclesiam et reliquos medietatem dicti precii facta medietate operis supradicti. Que omnia supradicta dicte partes promiserunt sibi inuicem attendere. Sub pena quarti et obligatione hinc inde omnium suorum bonorum et cetera. Pro parte solutionis cuius precii videlicet pro interesse prima paga dictus Domolus fuit confessus se habuisse a dicto ser Leone (renuntians et cetera - prekrizeno) ducatos vigintiseptem auri in auro. Renuntians et cetera.

(autograf): Ego Cresius de Grubogna.

(in margine): MCCCLXXXII, die XI° mensis marcii. Iadre, in contrata Sancti Micaelis in statione mei notarii infrascripti, presentibus ser Simone quondam ser Matei de Fanfogna nobili ciue Iadre et ser Petro filio ser Andree protomagistri etiam ciue Iadre testibus et aliis. Domolus hic scriptus fuit confessus se habuisse a ser Leone hic scripto libras sexagintaquator cum dimidio soldorum paruorum pro

interesse et completa solutione omnium contentorum in instrumento hic scripto, ad que ipso ser Leo erat ipsi Domolo quolibet obligatus. Renuntians et cetera. Promitens ipsi ser Leonis omnia suprascripta firma habere. Sub pena quarti et obligatione omnium suorum bonorum et cetera.

(autograf): Ego Florhus de Articho.

(HAZd, ZB, *Articulis de Rivignano, B II, F VI, fol. 95-95*).

4.

19. kolovoza 1431. Graditelj Šimun pok. Butka obavezuje se Andriji Rangeriju sagraditi cisternu na otočiću Galevcu

M^oCCCCXXXprimo, indictione VIII^a, die XVIII° mensis augusti, presentibus ser Cressio de Zadulinis et ser Simone de Cressaua nobilibus ciuibus Iadre testibus.

Magister Simon quondam Butchi sartoris marangonus de Iadra sponte et ex certa sciencia nulloque errore ductus promisit, conuenit et se obligauit ser Andree Rangerii cuius Iadre facere, fabricare et fundare super scopulo uocato Galeuac ubi melius videbitur dicto ser Andree vnam cisternam in volta terracatam altam sex pedibus, largam per quadrum sex pedibus bonam, stagnam et sufficientem ad laudem et sensum cuiuslibet boni magistri hinc usque ad vnum annum proxime futurum omnibus ipsius magistri Simonis magistria, manualibus, calcina, terraco, sablone, lapidibus et aliis omnibus necessariis. Et hoc pro precio libras nonaginta paruorum de quibus idem magister Simon dixit se recepisse libras LX^{ta} paruorum a dicto ser Andrea. Renuncians et cetera. Residium uero dictus ser Andreas promisit dare et soluere finito dicto opere. Que omnia promiserunt sibi ad inuicem firma, rata et grata habere, tenere, attendere et obseruare. Sub pena quarti eis de quo fuerit contrafactus et obligatione sui et omnium suorum bonorum, presentium et futurorum et cetera. Qua pena et cetera. Actum Iadre super plateam.

(autograf): Ego Donatus de Fanfogna iudex examinador Iadre me subscripsi.

(HAZd, ZB, *Theodorus de Prandino, B IV, F A/3, fol. 44*).

5.

14-16. lipnja 1392. Graditelj Grgur Bilšić obavezuje se pokriti Crkvu Sv. Lovre u Kalima (oštećeno).

..... Iuannis ...ich ... Greg(orio) ... insula Cal(li) tanque gesta(Ids ecclesie Sancti) Laurenti de Callo (!) ex altera (conditionis - prekrizeno) conuentionis ad in(ui)cem contraxerunt videlicet quod dictus Gregorius Bilisich teneatur ... coperire ecclesiam Santi Laurentii de Callo li(gnamine) et cuppis bene et fideliter hinc ad festum (Omnium) Sanctorum proxime futurum expensis ipsius Gregorii (videlicet) lignamis, calcine, cupporum, aquatarum (?) ... manualium et magistrii (!) et omnium a(lium necessarium) et a ... tam quod dicti gastaldi (dvije nečitke riječi) eorum expensis lignamina et cuppos (jedna nečitka riječ) et necessarios ad dictam ecclesiam ac etiam calcinam teneatur ipsi gastaldi deferre a marina insule Calli usque ad dictam ecclesiam Sancti Laurentii. Et hoc pro libras ducentis (!) quinquaginta quinque soldorum paruorum de quibus ipse Gregorius confesus fuit recepisse a dictis gastaldibus libras centum et octuaginta paruorum. Renunciatis et cetera. Reliquas uero libras LXXV paruorum dare debent eidem Gregorio statim cum dicta ecclesia fuerit coperta. Promittentes et cetera, quarum et cetera, et refectione et cetera, et obligacione et cetera. Actum iadre in platea comunis, presentibus Tomasio Stamblija (?) fabro et Georgio sartore quondam Cipriani testibus et cetera.

(autograf): Ego Gregorius de Zadulinus.

(HAZd, ZB, *Petrus de Serçana, B. III, F 41, fol. 1*).

Emil Hilje: NEW FACTS ABOUT THE ACTIVITY OF ZADAR BUILDERS IN
THE 14TH AND THE 15TH CENTURY ON THE ISLANDS OF ZADAR

S u m m a r y

There are numerous archive news about the activity of Zadar builders on the north Dalmatian islands. Already known documents tell us that in the Gothic times many churches were built and restructured, such as: St. Nicholas near Luka on Dugi otok, St. Kuzma's and Damjan's in Brbinj, St. Mihovil's in Zaglav, St. Maria's in Sali, St. Dujec's on Pašman, St. Anthony's in Otus on Pašman, St. Kuzma's and Damjan's on Čokovac. There are works done on non-sacral objects (in Otus on Pašman, on St. Mihovil's castle on Ugljan in Preko).

The author adds new facts, so far unknown archive news which show that the mentioned activity was even more developed.

The builder Andrija Desin, so-called Brusac, built St. Jacob's church in Veli Rat on Dugi otok as an endowment for the Fanfonja's family. The builder Bartul, son of Mišul, built from the foundations St. Nicholas's church in Božava in 1385. Domol Sturičić repaired a church on Premuda in 1392. and Luka Gaje (son of Gaje) built St. Peter's church near Poljane on Ugljan in 1397. The builder Šimun (son of Butko) worked from 1431. to 1436. on St. Paul's monastery on the little island Galevac. The roof of St. Lovre's church was done in Kali in 1392. by Grgur Bilšić.

One can conclude on the basis of the archive news that some other sacral buildings on the Zadar islands were built or redone in the Gothic times: St. Thomas's church in Dobropoljana, St. Thomas's church in Tkon, St. Maria's in Dubovica, St. Maria's near Kukljica, St. Pelegrin's in Kali, St. Jerome's near Kukljica, St. Martin's near Preko, St. Grgur's near Sutomišćica, All Saints' in Ugljan, St. Peter's near Ugljan, St. Jerome's near Ugljan, St. Mihovil's in Nevidani, and St. Krševan's on Maun.

The building activity is thus confirmed as an important segment of the Gothic culture in Zadar area. It was rather modest in its achievement on which the stylistic characteristics are only little indicated in the shape of square apses, pointed arches on the openings with broken up, partly oval arches. The greatest number of the mentioned buildings has not preserved the original outlook and many of them disappeared so the archive news are of great importance as a kind of testimony of developed building activity in those times.